

VARAŽDINSKA UPORIŠTA MIROSLAVA ŠICELA

1.

U svom posljednjem interviewu objavljenom u zagrebačkom tjedniku „Oko“ 1975. godine, dakle dvije godine prije (prerane) smrti, jedan je od najznačajnijih modernih hrvatskih slikara, inače rođeni Varaždinac, *Miljenko Stančić* (1926.-1977.), izjavio i ovo: „Kad želim prodrijeti duboko u sebe, onda se gotovo sigurno vraćam u te ambijente varaždinskog djetinjstva, pa i u snu, i po njima odmjeravam, doživljavam sadašnjicu (...) Varaždin mi je mjera i obrazac.“

A jedan od „najizrazitijih književnih historika u poslijeratnoj hrvatskoj književnosti“ (kako ga je označio dr. *Krešimir Nemeč*)¹, također rođeni Varaždinac, akademik (i naš slavljjenik) *Miroslav Šicel* u ekskluzivnom je interviewu tiskanom u tjedniku „Varaždinske vijesti“ 1992. godine već uvodno naglasio:

„Varaždin nije samo grad mog rođenja: on je, prije svega, grad moga djetinjstva i mladosti; a to u najmanju ruku znači da je moja veza s njime posebno *emotivno nabijena*. Što sam stariji, tu činjenicu sve jače osjećam i doživljujem(...) Siguran sam, naime, da *presudni utjecaj na formiranje duhovne ličnosti ima arhitektura u kojoj odrastate i koja na vama ostavlja neizbrisiv trag*. Jesam li mogao išta bolje i ljepše poželjeti nego roditi se i živjeti u ovakvom predivnom *baroknom okruženju* kakvo nam nudi gradska jezgra Varaždina?“²

Već na osnovi ovih karakterističnih izjava dvojice vrlo poznatih i zaslužnih Varaždinaca moglo bi se, dakle, ustvrditi da *paralela Stančić-Šicel* nije slučajna; ona je potvrđena i njihovim gotovo identičnim *biografskim činjenicama*, budući da su bili i vršnjaci i školski kolege (punih osam godina). Stoga nisu nimalo slučajne i očite *podudarnosti* u njihovim razmišljanjima o bitnim duhovnim utjecajima zajedničkog im *zavičajnog ambijenta* na njihov *stvaralački život*, tj. na odabranu životnu profesiju, pa čak i na stvaralačke teme koje su ih unutar

odabrane struke trajno zaokupljale. I dok je kod Stančića *grad Varaždin kao tematski kompleks* postao u najvećoj mjeri i zaštitni znak njegove *slikarske ikonografije*, a u stanovitom smislu i *likovne poetike*, što je među prvima (na svoj pomalo zajedljiv način) utvrdio Miroslav Krleža,³ prepoznatljive *varaždinske temate* (a to poglavito znači – trajan interes za određene književnopovijesne ličnosti, djela i pojave) – također je moguće, izravno i neizravno, detektirati u vrlo plodnom 55-godišnjem stvaralačkom opusu književnog povjesnika, kritičara i esejista Miroslava Šicela.

Štoviše, ako je za Stančića (po osobnom svjedočenju) Varaždin očito bio i *presudna estetska činjenica* (ili kako on kaže, „mjera i obrazac“), na Šicela su trajno upamćena obrazovna i pedagoško-metodička iskustva njegova osnovnoškolskoga i posebice *gimnazijskoga školovanja* u Varaždinu, kao i sasvim osebujno *barokno okruženje* (tj. bogata varaždinska spomenička baština i raznolik kulturni život u razdoblju između dva svjetska rata i u doba NDH) – zasigurno *ostavili dubok trag*, i to ne samo u njegovom dugogodišnjem profesorsko-predavačkom djelovanju, nego, u stanovitoj mjeri, čak i za ključni izbor njegove „pozitivističke metodologije“⁴ u kasnijem plodnom književnokritičkom i književnoznanstvenom radu. A da to nisu tek „nategnute teze“ prigodničarsko-obljatničke naravi, može se zaključiti kako iz autorove bio-bibliografije, tako i na temelju njegovih književno-istraživačkih preokupacija i – izravnih svjedočenja.

2.

Pogledajmo, dakle, ponajprije nekoje indikativne bio-bibliografske činjenice o Miroslavu Šicelu.

Rođen je u tipičnoj varaždinskoj službeničkoj obitelji (16. kolovoza 1926. godine), kao sin-jedinac *Ljudevita Šicela*, šefa ložionice na varaždinskoj željezničkoj postaji i majke *Ane rođ. Röder*. Otac mu potječe iz stare samoborske obitelji Šicel, članovi koje su bili rudari i stolari, a doselili su se u Hrvatsku još tijekom 18. stoljeća. Majka mu je bila rodom iz Zemuna, ali je od ranoga djetinjstva živjela u Zagrebu, a kasnije u Varaždinu.

Već kao pučkoškolac, prema vlastitom svjedočenju, Šicel je imao „*vrlo strogog učitelja (Šandeka)*“, te „*čitao više od obavezne školske lektire*“⁵ posebice se oduševljavajući klasičnom Lovrakovom „*Družbom Pere Kvržice*“, ali i djeci „*neizbježnim*“ – Karlom Mayem... Međutim, nastavkom (tada osmogodišnjega) školovanja u glasovitoj varaždinskoj Gimnaziji (koja je u dosadašnjoj svojoj 370-godišnjoj povjesnici, tj. do 2006. godine, „*dala*“ hrvatskoj znatnosti, kulturi i politici gotovo tristotinjak značajnih osobnosti!), interesi Miroslava Šicela navlastito za *lijepu književnost* bitno se – i proširuju i produbljuju.

U toj početnoj – nazovimo je propedeutičkoj – literarnoj fazi budućega istaknutog hrvatskog književnog povjesničara bilježimo i prve *literarne pokušaje* gimnazijalca Šicela. O čemu je zapravo riječ, poslušajmo samog autora:

„Glavno sakupljalište mladeži bila je poznata varaždinska Gimnazija. Tu smo imali razne grupe: literarnu, modelarsku, šahovsku itd. Upravo u spomenutoj literarnoj grupi počeo sam ‘književno’ djelovati. Svojim sam pjesmicama surađivao i na dječjoj nedjeljnoj stranici tadašnjeg *Jutarnjeg lista*. Sjećam se da je za jednu od mojih objavljenih pjesama, negdje pred rat, koja se zvala *Ja sam Hrvat*, moj otac – disciplinski odgovarao i umalo bio otpušten iz državne službe(...) Nekolicina nas je bila aktivna i u literarnoj grupi Križarskog bratstva, gdje smo izdavali šapirografirani listić, a glavni ilustrator je bio – Miljenko Stančić.“⁶

Ilustrativan je i nastavak tog autorovog svjedočanstva o počecima „bavljenja literaturom“:

„Najveće priznanje koje sam zaslužio svojim ‘literarnim’ stvaralaštvom bila je prva nagrada na jednom natječaju za kratku priču, a sastojala se (bilo je to u jeku II. svjetskog rata, kad se oskudijevalo u svemu) – zamislite – od dva para novih džonova za cipele! Konačno, u saldo svoje ‘književničke’ djelatnosti u gimnazijskim danima ubrajam i moj izvorni ‘dječji igrokaz u 3 slike, s glazbom i plesom’, pod nazivom *Bratac i sestrice*(...) Predstava se igrala dva puta u prepunom kazalištu (i pod uzbunama!), a ja sam ‘odigrao’ i ulogu redatelja. Glazbu za taj igrokaz napisao je poznati skladatelj *Rudolf Bruči*, koreograf je bio nezaobilazni dugogodišnji voditelj varaždinske Plesne škole *Stjepan Kančijan*, a scenograf moj prijatelj *Miljenko Stančić*.“⁷

I napokon, za budućeg *povjesničara hrvatske književnosti* svakako nisu nevažni i sljedeći (autobiografski) fakti: „Razrednik mi je bio prof. *Tomislav Miškulin*, izvrstan glazbenik, orguljaš, zborovođa i povjesničar; od njega sam primio prva znanja iz povijesti. Hrvatski mi je predavalo nekoliko vrsnih profesora, no najglavniji utjecaj na mene imao je prof. *Franjo Galinec*...“⁸

A kakav je *temeljni svjetonazor* i najranije “političko opredjeljenje” gimnazijalac Šicel stekao prvo u obitelji, a potom i u tadašnjoj varaždinskoj Gimnaziji, na svoj način svjedoči i podatak o njegovom članstvu u varaždinskom – Taboru ustaške mladeži. Ova ga je naizgled banalna i trivijalna činjenica (u doba NDH) odmah nakon II. svjetskog rata mogla koštati teških posljedica (pa možda i života), ali je imao sreću što se (i) za njega zainteresirao legendarni varaždinski gimnazijski profesor, kulturni djelatnik i stručni pisac, prof. *Krešimir Filić*. Naime, njega je i nova (komunistička) vlast osobito uvažavala, zbog neskrivanih jugoslavenskih opredjeljenja, pa je logično što je upravo on mogao tada pomoći mladome Šicelu:

„Prof. Krešimir Filić me nakon rata, kada sam uspio pobjeći iz kolone za Bleiburg, da me ne unovače partizani za deminiranje okolice Varaždina (!) – uspio izvući i uposliti u Gradskom muzeju, zajedno s poznatim povjesničarima umjetnosti, profesorima *Vinkom Zlamalikom* i *Radoslavom Puttarom*. Tu sam radio tri mjeseca, a zatim sam, u jesen 1945. godine, otišao na studij u Zagreb...”⁹



Obitelj Šicel 1930. godine: majka Ana i otac Ljudevit s 5-godišnjim Miroslavom

3.

Ovdje, prema tome, završava neprekinuta *fizička veza* u životopisu Miroslava Šicela s fascinantnim gradom njegova rođenja, djetinjstva i mladosti – Varaždinom. Dakako, odlaskom na studij u Zagreb, koji mu od tada postaje novi i trajni *egzistencijalni i profesionalni domicil*, nisu nikada bile dokraja prekinute one jamačno važnije, nevidljive a snažne – *emotivne, duhovne i kreativne njegove veze s Varaždinom* (i širim, zagorskim zavičajem), a osobito s iznimno bogatom varaždinskom književno-jezičnom baštinom.

Naime, u temelje te baštine svoja su djela ugrađivale i takve stvaralačke osobnosti iz hrvatske književno-jezične povijesti kao što su to, primjerice, bili

Vramec, Belostenec, Habelić i Brezovački (u 17. i 18. stoljeću), zatim *Ljudevit Gaj, Ivan Kukuljević Sakcinski, Vatroslav Jagić i Ksaver Šandor Gjalski* (u 19. i 20. stoljeću), ali također i tzv. mali pisci „bez kojih se ne može“, kako bi rekao *Vlatko Pavletić* (jer se tek zajedno s njima može i sastaviti i shvatiti cjeloviti korpus naše nacionalne književnosti!), poput prozaika *Franje Horvata Kiša* ili intimističkoga pjesnika *Zvonka Milkovića*. Ili, recimo, književnih povjesničara kao što su bili *Branko Drechsler Vodnik* i *Ivan Milčetić*...

Valja odmah reći da ni jedno od prethodno nabrojanih književnih imena nije ovdje spomenuto – slučajno. Jer, svi su ti pisci i *životom i djelom vezani uz Varaždin*. A upravo „u sjeni“ svih tih osobnosti i njihovih stvaralačkih opusa živio je i školovao se u Varaždinu Miroslav Šicel. Stoga nije čudno što su baš ti pisci (pa i oni manje poznati autori iz tzv. *varaždinskoga književno-jezičnoga kruga*), u većoj ili manjoj mjeri, utjecali na Šicelov izbor *studija* i kasnijeg *profesionalnog zanimanja* – od 1950. kao gimnazijskog, a od 1957. godine i kao sveučilišnog predavača hrvatske književnosti, ali i kao nadasve plodnog stručnog pisca i znanstvenika.

U tom je kontekstu, očito, također bio predvidljiv i Šicelov izbor teme za doktorsku disertaciju: *Franjo Horvat Kiš (tehnika pisanja malog pisca)*. On je to jednostavno objasnio: „Osjetio sam da u Horvatu Kišu ‘ima mene’. Njegova mi je literatura vrlo bliska, pa mi nije bilo teško opredijeliti se za doktorsku temu o Kiševu djelu“.¹⁰ Čini se, međutim, da upravo u takvom autorom tumačenju nije teško prepoznati ne samo „varaždinsku tajnu vezu“ između ove dvojice pisaca, već i jasnu naznaku Šicelovih davnih gimnazijskih književnih simpatija za pisce iz njegova širega zagorskog zavijača. Uostalom, evo i o tome autorova iskaza:

„Matoša sam zavolio još kao gimnazijalac, fascinirao me uvijek pršta-vošću svoje misli, duhovitošću, ali i bezgraničnom ljubavlju prema Zagrebu i Hrvatskoj... da i ne govorim o upravo fantastičnoj ljepoti i snazi njegova stila, po čemu se predstavio kao sjajan prethodnik Krležin. A Kovačić i Gjalski? Pa to su dvije strane istog mentaliteta – zagorskog, kome i ja pripadam, pa mi je zato blizak(...) Plemenitaški fin i pomalo lirski, povučen, tih i nostalgičan karakter Gjalskoga nadopunjuje se žučljivim krikom kmeta, prgavca, opozicionara, ‘stekliša’ Kovačića – to je prava slika našeg čovjeka na relaciji Zagreb-Varaždin!“¹¹

4.

Postavši sveučilišnim nastavnikom, Miroslav Šicel je logično suzio područja svojih književnokritičkih i književno povijesnih interesa na tzv. noviju hrvatsku književnost, razvivši istodobno – od 1957. godine do danas – iznimno plodnu *spisateljsku djelatnost*. U sklopu pak te opsežne književnoznanstvene



Miroslav Šicel kao učenik 6. razreda Gimnazije u Varaždinu (lipanj 1943.)

tekstualne produkcije, a posebice u *sintetskim djelima* (pregledima i antologijama hrvatske književnosti, od narodnog preporoda naovamo),¹² Šicel je – na tragu teze o *veličini malenih* (pisaca), te temeljne metodološke premise svoga velikog učitelja i prethodnika na mjestu šefa Katedre za noviju hrvatsku književnog Filozofskog fakulteta u Zagrebu, prof. *Antuna Barca* – praktično (re)afirmirao i gotovo cijelu galeriju manje poznatih hrvatskih pisaca, koji su bili ili profesori ili učenici ugledne varaždinske Gimnazije.

Spomenimo samo neka od tih književničkih imena, koja su zahvaljujući ponajviše Miroslavu Šicelu, trajno otrgnuta iz književno-povijesnog zaborava: *Dragutin Antolek Orešek, Josip Bogner, Tomo Blažek, Mihovil Danko, Higin Dragošić, Pero Materl Gotalovečki, Vinko Pacel, Andrija Palmović, Stjepan Parmačević, Ferdo Pažur, Ljudevit Varjačić, Luka Zima, Sebastijan Žepić, Ladislav Žimbrek* i drugi.¹³ Razumije se, time ni izdaleka nije iscrpljen popis upravo *varaždinskih književnih imena i tema* koje je u svom polustoljetnom književnokritičkom i književnopovijesnom radu doticao ili opservirao Miroslav Šicel.

Zaključimo ovaj kratak uvid u *varaždinska književna ishodišta i teme* Miroslava Šicela još jednim indikativnim njegovim iskazom. Naime, ako su brojni tzv. *varaždinski temati* uočljivi već na osnovi uvida u Šicelovu opsežnu bibliografiju, odnosno samo iz indeksa imena obrađenih u njegovim pregledima (novije) hrvatske književnosti, o „varaždinskim korijenima“ Šicelova ključnog metodološkog opredjeljenja u proučavanju odabranih književnopovijesnih tema zasigurno najbolje potvrđuje autorovo neposredno svjedočenje:

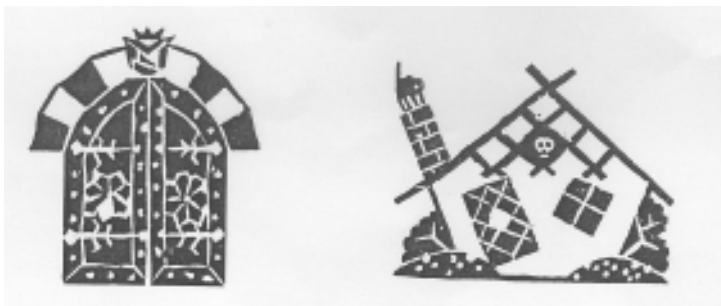


Zajedničko druženje predstavnika “Kajkavskog spravišća” iz Zagreba i Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin prilikom obilježavanja 80 godina života akademika Miroslava Šicela i 75 godina života prof. dr. sc. Jože Skoka, u Zagrebu 17. kolovoza 2006. godine.

(slijeva na desno), prof. dr. sc. Joža Skok, mr.sc. Ernest Fišer, akademik Miroslav Šicel i mr.sc. Ivan Grabar

„Prof. Barac je bio i ostao mojim uzorom, bez obzira na to što je naše vrijeme, mislim na suvremena dostignuća znanosti o književnosti, već u mnogome prevladalo stajališta koja je on zastupao(...) No, za *moje bitno književnopovijesno opredjeljenje odnosno metodologiju* zasigurno je jedan od najzaslužnijih – rođeni Varaždinac *Branko Vodnik*, učitelj mog neposrednog učitelja Antuna Barca. Vodnik je bio i prvi šef Katedre za hrvatsku književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu početkom 20. stoljeća, na kojoj sam se i ja, također kao rođeni Varaždinac, zadržao gotovo dvadeset godina... Svakako, ponosan sam što nastavljam tradiciju tako značajnih varaždinskih književnih povjesničara kao što su bili Vatroslav Jagić i Branko Vodnik.“¹⁴

Treba svakako reći i to da su Šicelove *višestruke i usložene veze* s rodnim gradom i nakon trajnog preseljenja u Zagreb ostale *trajne i obostrane*. Nije,



Crteži Miljenka Stančića s pozivnice za predstavu
Miroslava Šicela “Bratac i sestrice” (Varaždin, 1943.)

nje (izravne i neizravne) zasluge Miroslava Šicela za njegov rodni grad prepoznate su i primjereno društveno valorizirane 2005. godine i u Varaždinu – kad mu je dodijeljena *Nagrada za životno djelo Grada Varaždina*.¹⁵

Zaključno se, dakle, može ustvrditi kako su upravo *rana varaždinska ishodišta* Miroslava Šicela – od *ambijentalnih* (zavičajna barokna arhitektura), *kulturoloških* (bogatstvo književne i jezične baštine), *obrazovno-pedagoških* (utjecaji „profesorskih legendi“ varaždinske Gimnazije) do *socioloških i svjetonazornih* (obiteljski i školski odgoj u hrvatskom, domoljubnom i kršćanskom duhu) – na izravan ili neizravan način *bitno utjecala* ne samo na Šicelov izbor *životne profesije* nego i na njegova trajna tematska i metodološka opredjeljenja kao povjesnika (novije) hrvatske književnosti. A u Šicelovu primjeru *ishodišta* su očito postala i plodna *uporišta*, u svim etapama njegova stvaralačkog opusa koji je nastajao u vremenskom luku od 55 godina.

BILJEŠKE

1. Vidi studiju dr. Krešimira Nemeca u ediciji „Pet stoljeća hrvatske književnosti“ (PSHK) – R. Bogišić, M. Šicel, F. Čale, S. Lasić, R. Katičić: *Izabrana djela*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984., str. 102.
2. Citat iz interviua za „*Varaždinske vijesti*“. Vidi članak „Šef“ za hrvatsku književnost, „*Varaždinske vijesti*“, br. 2494, Varaždin, 4.XI.1992., str. 25.
3. U svom eseju o Miljenku Stančiću (iz 1964. godine), Krleža je to formulirao ovako: „Po tome kako se, pod zelenim bedemima stare tvrđave, kreće kao ukleta sjenka oko varaždinskih tornjeva Svetog Nikole, Uršulinki, fratara i Pavlina, a naročito pak oko Svetog Florijana, Stančić je jedan od najvjernijih trubadura svoga rodnoga Grada... Staromodna, tugaljiva, da, više od toga, *plaćljiva težnja za zavičajnim zvoncima – trajno je vrelo njegovih najsretnijih kampanilizama*. Njegova varaždinska ulja, tuševi i litografije (čitav *varaždinski kompleks*) odišu bogatim klorofilom zrelog ljeta...“
4. Ibid., K. Nemeć, PSHV, str. 103.

5. Citat iz *autografa M. Šicela (AMŠ)*, str. 1, u posjedu autora ovog teksta.
6. Ibid., „*Varaždinske vijesti*“, str. 25.
7. Ibid.
8. Ibid., *AMŠ*, str. 1.
9. *AMŠ*, str. 2.
10. *AMŠ*, str. 2.
11. Ibid., „*Varaždinske vijesti*“, str. 25.
12. Bibliografija Miroslava Šicela vidi u: PSHV, str. 108.
13. Usp.: E. Fišer, „Značajne i zaslužne ličnosti Varaždinske gimnazije“, u ediciji: *Spomenica Gimnazije u Varaždinu (1636.- 1986.)*, Varaždin, 1986., str. 261–270.
14. Ibid., *AMŠ*, str. 2.
15. Vidi: *Odluka o dodjeli javnih priznanja Grada Varaždina u 2005. godini*, Službeni vjesnik Grada Varaždina, br. 6/2005., str. 281-282.